

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

(Individual Study)

เรื่อง

สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ

จัดทำโดย นายชาญวิทย์ รักษ์กุลชน

รายงานชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของการฝึกอบรม

หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑

วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

เรื่อง

สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ

จัดทำโดย นายชาญวิทย์ รัชกุลชน

หลักสูตรหลักนิติกรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑ ปี ๒๕๕๖

วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

รายงานนี้เป็นความคิดเห็นเฉพาะบุคคลของผู้ศึกษา

บทความ

เรื่อง

สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ

บทนำ

แต่เดิมจำเป็นต้องยอมรับว่าประเทศไทยยังคงเพิกเฉยและละเลยต่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทั่วโลกให้การรับรองและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก จนกระทั่งเป็นเหตุให้เกิดผลกระทบในหลายด้าน ต่อมาได้มีความพยายามในการพัฒนาความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยเพื่อให้ทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ โดยหนึ่งในกระบวนการสำคัญแห่งการพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องมีการกล่าวถึงรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนไว้โดยตรง ในการนี้ การกระทำตามรัฐธรรมนูญที่อาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้อย่างง่ายดายคือ การดำเนินกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น ผู้เขียนจึงนำเสนอให้เห็นถึงสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

สิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญ

กระบวนการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับการพิจารณาและสืบพยานในศาลซึ่งต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย และการปล่อยชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นบทบัญญัติที่รับรองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญและตามหลักสากลที่ศาลยุติธรรมต้องยึดถือเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดี สำหรับข้อยกเว้นกระบวนการพิจารณาของศาลเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับในคดีบางประเภท หรือการที่ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวในชั้นสอบสวนหรือชั้นพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกาเป็นการขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญและตามหลักสากลหรือไม่เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นกรณีไป

ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นการประกาศเจตนารมณ์ในการรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมมีใจความสำคัญ ดังนี้

ข้อ ๑ มนุษย์ทั้งหลายเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในเกียรติศักดิ์และสิทธิต่างมีเหตุผลและมีโนธรรม และควรปฏิบัติต่อกันด้วยเจตนารมณ์แห่งภราดรภาพ

ข้อ ๗ ทุกคนเสมอกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกันโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญา และจากการยุยงให้เลือกปฏิบัติดังกล่าว

ข้อ ๘ ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับบำนาญอันเป็นผลจริงจังกจากศาลที่มีอำนาจแห่งชาติต่อการกระทำอันละเมิดสิทธิหลักมูล ซึ่งตนได้รับตามรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

ข้อ ๕ บุคคลใดจะถูกจับกุม กักขัง หรือเนรเทศไปต่างถิ่นโดยพลการไม่ได้

ข้อ ๑๐ ทุกคนมีสิทธิโดยเสมอภาคเต็มที่ในอันที่จะได้รับการพิจารณาที่เป็นธรรมและเปิดเผยจากศาลที่อิสระ และเที่ยงธรรมในการกำหนดสิทธิและหน้าที่ของตนและการกระทำผิดอาญาใด ๆ ที่ตนถูกกล่าวหา

ข้อ ๑๑ (๑) ทุกคนที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดทางอาญา มีสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดตามกฎหมายในการพิจารณาเปิดเผย ซึ่งตนได้รับหลักประกันบรรดาที่จำเป็นสำหรับการต่อสู้คดี

(๒) จะถือบุคคลใด ๆ ว่ามีความผิดทางอาญาเนื่องด้วยการกระทำหรือละเว้นใด ๆ อันมิได้จัดเป็นความผิดทางอาญาตามกฎหมายแห่งชาติหรือกฎหมายระหว่างประเทศในขณะได้กระทำนั้นขึ้นไม่ได้ และจะลงโทษอันหนักกว่าที่ใช้อยู่ในขณะที่ได้กระทำความผิดทางอาญานั้นไม่ได้

พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ มาตรา ๓ ให้ความหมายของสิทธิมนุษยชนว่า หมายถึง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม

สนธิสัญญาเป็นมาตรฐานในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขององค์การสหประชาชาติซึ่งประเทศไทยได้เข้าร่วมลงนามและให้สัตยาบันกติการะหว่างประเทศและอนุสัญญาประกอบเป็นพันธกรณีที่จะต้องยึดถือปฏิบัติอยู่รวม ๖ ฉบับ คือ

ฉบับที่ ๑ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบและพิธีสารเลือกรับ

ฉบับที่ ๒ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

ฉบับที่ ๓ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

ฉบับที่ ๔ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ฉบับที่ ๕ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติในทุกรูปแบบ

ฉบับที่ ๖ อนุสัญญาต่อต้านการทรมาน และการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้ายไร้มนุษยธรรม หรือที่ย่ำยีศักดิ์ศรี

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มีบทบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้โดยกำหนดว่า

มาตรา ๔ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง

มาตรา ๒๖ การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา ๒๗ สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้ง โดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง

มาตรา ๒๘ บุคคลย่อมอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือใช้สิทธิและเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้ สามารถยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้เพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้

บุคคลย่อมสามารถใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้รัฐต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในหมวดนี้ได้โดยตรง หากการใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องใดมีกฎหมายบัญญัติรายละเอียดแห่งการใช้สิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้แล้ว ให้การใช้สิทธิและเสรีภาพในเรื่องนั้นเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับการส่งเสริม สนับสนุน และช่วยเหลือจากรัฐในการใช้สิทธิตามความในหมวดนี้

มาตรา ๒๕ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้และเท่าที่จำเป็น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้

กฎหมายตามวรรคหนึ่งต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป และไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ทั้งต้องระบุบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจในการตรากฎหมายนั้นด้วย

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งและวรรคสองให้นำมาใช้บังคับกับกฎที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยโดยอนุโลม

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมไว้โดยกำหนดว่า

มาตรา ๓๐ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน

ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของบุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความคิดเห็นทางการเมืองอันไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้ เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม

มาตรา ๔๐ บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้

๑ สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง

๒ สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษา

หรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือ คำสั่ง

๓ บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม

๔ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

๕ ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และขอความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น ให้เป็นไปตามที่ กฎหมายบัญญัติ

๖ เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวกับความ รุนแรงทางเพศ

๗ ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบ หรือได้รับทราบพยานหลักฐานตาม สมควร การได้รับความช่วยเหลือในทางคดีจากทนายความ และการได้รับการปล่อยตัวชั่วคราว

๘ ในคดีแพ่ง บุคคลมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเหมาะสมจากรัฐ

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังกล่าวไว้โดย มาตรา ๑๗๒ วางหลักไว้ว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้กระทำโดยเปิดเผยต่อหน้า จำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น และหมวด ๓ เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว

สำหรับข้อยกเว้นเกี่ยวกับการพิจารณาและสืบพยาน โดยเปิดเผยเป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา ๑๗๗ ซึ่งให้ศาลมีอำนาจสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้เมื่อเห็นสมควรโดยผลการหรือโดยคำร้องขอของคู่ความฝ่าย ใด แต่ต้องเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับ

อันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชน โดยมาตรา ๑๗๘ บัญญัติว่า เมื่อมีการพิจารณาเป็นการลับ บุคคลเหล่านี้เท่านั้นมีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้ คือ

- ๑ โจทก์และทนาย
- ๒ จำเลยและทนาย
- ๓ ผู้ควบคุมตัวจำเลย
- ๔ พยานและผู้ชำนาญการพิเศษ
- ๕ ล่าม
- ๖ บุคคลผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องและได้รับอนุญาตจากศาล
- ๗ พนักงานศาลและเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยแก่ศาลแล้วแต่จะเห็นสมควร

ตามปกติ ศาลจะมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับเฉพาะคดีสำคัญโดยคำนึงถึงหลักการเพื่อประโยชน์แห่งความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศมิให้ล่วงรู้ถึงประชาชนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เท่านั้น การพิจารณาลับดังกล่าวไม่มีผลต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยหรือหลักการที่ว่า การพิจารณาคดีอาญาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เนื่องจากจำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ในห้องพิจารณาพร้อมทั้งทนายความของตน และยังคงมีสิทธิทุกประการตามที่กฎหมายบัญญัติรับรองไว้ หากได้ทำให้จำเลยเสียเปรียบในเชิงคดีแต่อย่างใด ดังนั้นการพิจารณาลับจึงไม่กระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญและตามหลักสากลที่บัญญัติรับรองไว้

สำหรับการปล่อยชั่วคราว หากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาล จะเป็นการกระทบต่อสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญและกระบวนการพิจารณาตามหลักสากลที่บัญญัติรับรองไว้หรือไม่นั้น คงต้องพิจารณาจากหลักการและข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและแนวปฏิบัติของศาลยุติธรรมเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๑๐๗ บัญญัติไว้ว่า เมื่อได้รับคำร้องให้ปล่อยชั่วคราว ให้เจ้าพนักงานหรือศาลรีบสั่งอย่างรวดเร็ว และผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคนพึงได้รับ

อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐๘ มาตรา ๑๐๘/๑ มาตรา ๑๐๙ มาตรา ๑๑๐ มาตรา ๑๑๑ มาตรา ๑๑๒ มาตรา ๑๑๓ และมาตรา ๑๑๓/๑

มาตรา ๑๐๘ บัญญัติว่า ในการวินิจฉัยคำร้องขอปล่อยชั่วคราว ต้องพิจารณาข้อเหล่านี้ประกอบ

๑ ความหนักเบาแห่งข้อหา

๒ พยานหลักฐานที่ปรากฏแล้วมีเพียงใด

๓ พฤติการณ์ต่าง ๆ แห่งคดีเป็นอย่างไร

๔ เชื่อถือผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันได้เพียงใด

๕ ผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะหลบหนีหรือไม่

๖ ภัยอันตรายหรือความเสียหายที่จะเกิดจากการปล่อยชั่วคราวมีเพียงใดหรือไม่

๗ ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องขังตามหมายศาล ถ้ามีคำคัดค้านของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ โจทก์หรือผู้เสียหาย แล้วแต่กรณี ศาลพึงรับประกอบการวินิจฉัยได้

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราวหรือศาลอาจรับฟังข้อเท็จจริง รายงานหรือความเห็นของเจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการนั้นเพื่อประกอบการพิจารณาสั่งคำร้องด้วยก็ได้

ในการอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจสั่งให้ปล่อยชั่วคราว หรือศาลจะกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ที่ถูกปล่อยชั่วคราว หรือกำหนดเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ถูกปล่อยชั่วคราวปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือป้องกันภัยอันตราย หรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราวก็ได้

มาตรา ๑๐๘/๑ การสั่งไม่ปล่อยชั่วคราว จะกระทำต่อเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

๑ ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี

๒ ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน

๓ ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะไปก่อเหตุอันตรายประการอื่น

๔ ผู้ร้องขอประกันหรือหลักประกันไม่น่าเชื่อถือ

๕ การปล่อยชั่วคราวจะเป็นอุปสรรคหรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อการสอบสวนของเจ้าพนักงาน
หรือการดำเนินคดีในศาล

คำสั่งไม่ให้ปล่อยชั่วคราวต้องแสดงเหตุผล และต้องแจ้งเหตุดังกล่าวให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยและ
ผู้ยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว

มาตรา ๑๐๘/๒ ในกรณีที่พยานสำคัญในคดีอาจได้รับภัยอันตรายอันเนื่องมาแต่การปล่อยชั่วคราว
ผู้ต้องหาหรือจำเลย พยานนั้นอาจคัดค้านการปล่อยชั่วคราวนั้นก็ได้ โดยยื่นคำร้องต่อพนักงานสอบสวน
พนักงานอัยการ หรือศาล แล้วแต่กรณี

ถ้ามีคำคัดค้านการปล่อยชั่วคราวตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาล
แล้วแต่กรณีพิจารณาคำคัดค้านดังกล่าวทันที โดยให้มีอำนาจเรียกผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่ายมาสอบถามเพื่อ
ประกอบการพิจารณาและมีคำสั่งตามที่เห็นสมควร

มาตรา ๑๐๘ ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องหาหรือถูกฟ้องในความผิดมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูง
เกินสิบปี ถ้ามีคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวในระหว่างสอบสวนหรือระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้น ศาล
จะต้องสอบถามพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือ โจทก์ว่าจะคัดค้านประการใดหรือไม่ ถ้าไม่อาจ
ถามได้โดยมีเหตุอันควร ศาลจะงดการถามเสียก็ได้ แต่ต้องบันทึกเหตุนั้นไว้

นอกจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวแล้ว ประธานศาลฎีกายังได้ออกระเบียบราชการฝ่ายตุลา
การศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๘ โดยมีสาระสำคัญตามข้อ ๒ ว่า เมื่อศาลได้รับคำ
ร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวแล้ว ให้รีบพิจารณาและคำสั่งโดยเร็ว โดยให้ถือเป็นหลักว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยพึง
ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นต้องควบคุมหรือขังผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นไว้ ก็ให้ระบุ
เหตุผลไว้โดยครบถ้วนและชัดเจน และพิจารณาสั่งในแนวเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงคำสั่งใหม่จะกระทำได้
เมื่อมีเหตุผลอันสมควร และให้ระบุเหตุผลไว้โดยชัดเจนด้วย และข้อ ๕ กำหนดว่า ในคดีที่ศาลชั้นต้นหรือ
ศาลชั้นอุทธรณ์พิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยไม่เกิน ๑ ปี เมื่อจำเลยยื่นคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวระหว่าง
อุทธรณ์หรือฎีกา หากจำเลยเคยได้รับการปล่อยชั่วคราวในระหว่างการพิจารณาของศาลชั้นต้นหรือศาลชั้น
อุทธรณ์มาก่อน ให้ศาลชั้นต้นพิจารณาสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่จำเป็นต้องส่งให้ศาลชั้นอุทธรณ์หรือ
ศาลฎีกาสั่ง นอกจากนี้ยังกำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราวในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกาโดย
ทางโทรสารหรือทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ไว้เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการสั่ง รวมทั้งวางแนวทางในการ

กำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับที่อยู่ของผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือเงื่อนไขอื่นใดให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยปฏิบัติเพื่อป้องกันการหลบหนีหรือเพื่อป้องกันภัยอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการปล่อยชั่วคราว เช่น ให้รายงานตัวต่อเจ้าพนักงานหรือบุคคลตามที่ศาลเห็นสมควร วางข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานที่อยู่อาศัยหรือการเดินทางออกไปนอกสถานที่อยู่อาศัย วางข้อจำกัดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพหรือการทำงานบางอย่าง หรือวางข้อจำกัดเกี่ยวกับการเข้าไปในสถานที่บางแห่งที่อาจก่อให้เกิดการกระทำความผิดอีกเป็นต้น และหากผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นก็ให้ศาลพิจารณาเพิกถอนคำสั่งอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้

จากบทบัญญัติแห่งกฎหมายและระเบียบราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมว่าด้วยการปล่อยชั่วคราวดังกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าส่วนหนึ่งกำหนดให้เป็นดุลพินิจศาลในการพิจารณาว่าสมควรจะให้มีการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลยหรือไม่ และเพื่อให้การใช้ดุลพินิจเป็นไปในทางเดียวกันรวมทั้งป้องกันมิให้มีการเรียกหลักประกันการปล่อยชั่วคราวจนเกินควรแก่กรณี ประธานศาลฎีกาจึงได้ออกคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับบัญชีมาตรฐานกลางหลักประกันการปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย พ.ศ. ๒๕๔๗ ไว้เป็นแนวทางเบื้องต้นและเป็นเกณฑ์ในการกำหนดวงเงินประกันตัวผู้ต้องหาและจำเลยโดยเปิดช่องให้มีดุลพินิจที่จะเพิ่มหรือลดวงเงินประกันได้ตามสมควรแก่กรณี นอกจากคำแนะนำเกี่ยวกับการกำหนดวงเงินประกันตามบัญชีมาตรฐานกลางดังกล่าวแล้ว ประธานศาลฎีกายังให้คำแนะนำว่า การกำหนดวงเงินประกันสำหรับการกระทำอันเป็นกรรมเดียวเป็นความผิดต่อกฎหมายหลายบท ควรพิจารณาข้อหาที่มีอัตราโทษหนักกว่าเป็นเกณฑ์ ส่วนการกระทำอันเป็นความผิดหลายกรรมต่างกัน ควรพิจารณารวมวงเงินประกันในแต่ละกรรมเข้าด้วยกันแล้วลดลงตามส่วนที่เห็นสมควร ในกรณีจำเลยคนเดียวกันถูกแยกฟ้องเป็นหลายคดีในศาลเดียวกัน ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดวงเงินประกันและหลักประกันสำหรับทุกคดีรวมกันก็ได้ เว้นแต่จะมีเหตุผลหรือพฤติการณ์พิเศษเป็นอย่างอื่น ความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินไม่ว่าตามประมวลกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่น เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ความผิดเกี่ยวกับการกักขังเงินอันเป็นการฉ้อโกงประชาชน ความผิดเกี่ยวกับผู้บริหารสถาบันการเงิน ความผิดเกี่ยวกับเช็ค เป็นต้น ควรคำนึงถึงราคาหรือมูลค่าทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องในการกำหนดวงเงินประกันให้สูงหรือต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานด้วย แต่การกำหนดวงเงินประกันสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน ไม่ควรเกินราคาหรือมูลค่าของทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้าย

ในกรณีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะเดินทางออกนอกราชอาณาจักร หรือเป็นชาวต่างประเทศ ศาลอาจกำหนดเป็นเงื่อนไขก่อนการปล่อยชั่วคราวว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นจะต้องถ่ายเอกสารหนังสือเดินทาง (ถ้ามี) ส่งไว้ต่อศาล แต่หากมีความจำเป็นต้องปล่อยชั่วคราว ศาลควรกำหนดเงื่อนไขห้ามผู้ต้องหาหรือจำเลยเดินทางออกนอกราชอาณาจักร และแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบโดยเร็ว หากผู้ต้องหา

หรือจำเลยมีความจำเป็นต้องเดินทางออกนอกราชอาณาจักร ให้ศาลพิจารณานุญาตเป็นราย ๆ ไป โดยศาลอาจกำหนดให้เพิ่มวงเงินประกันด้วยก็ได้ ทั้งนี้เมื่อหมดความจำเป็นในการห้ามผู้ต้องหาหรือจำเลยเดินทางออกนอกราชอาณาจักรแล้ว ให้ศาลแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบโดยเร็วด้วย

ในกรณีที่ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยแล้ว หากศาลเห็นสมควรให้ปล่อยชั่วคราว ศาลอาจเพิ่มวงเงินประกันตามบัญชีเกณฑ์มาตรฐานกลางตามสมควรแก่กรณีได้ แต่ไม่ควรเพิ่มเกินกว่ากึ่งหนึ่งของวงเงินประกันเดิม

ในกรณีที่ศาลพิพากษาให้ยกฟ้องและให้ขังจำเลยไว้ระหว่างอุทธรณ์หรือฎีกา ศาลควรอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว

จากบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ระเบียบและคำแนะนำของประธานศาลฎีกาเกี่ยวกับการปล่อยชั่วคราว ซึ่งศาลยุติธรรมยึดถือปฏิบัติย่อมเป็นหลักประกันและเป็นการรับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมโดยเฉพาะเรื่องการปล่อยชั่วคราวจากศาลยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญและตามหลักสากล ในทางปฏิบัติการใช้ดุลพินิจในการพิจารณามีคำสั่งเกี่ยวกับคำร้องขอปล่อยชั่วคราวโดยเฉพาะกรณีที่ไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวมักจะเรื่องที่เกรงว่าหากให้ปล่อยชั่วคราว ผู้ต้องหาหรือจำเลยอาจหลบหนี โดยพิจารณาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติการณ์แห่งคดีเป็นเรื่องร้ายแรงหรือเป็นคดีอุกฉกรรจ์ที่ปรากฏหลักฐานในเบื้องต้นว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยน่าจะเป็นผู้กระทำความผิด เช่นถูกจับกุมพร้อมของกลางในลักษณะที่จำนนต่อพยานหลักฐานหรือให้การรับสารภาพในชั้นสอบสวนด้วยความสมัครใจ การกระทำความผิดในลักษณะที่เป็นขบวนการหรือเป็นอาชญากรข้ามชาติ การกระทำความผิดเกี่ยวกับการฉ้อโกงประชาชน การกระทำความผิดเกี่ยวกับการผลิต การนำเข้าหรือส่งออก หรือจำหน่ายยาเสพติดให้โทษเป็นจำนวนมาก พฤติการณ์ที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยเคยได้รับการปล่อยชั่วคราวแล้วพยายามหลบหนีหรือหลบหนี หรือถูกจับกุมขณะกำลังหลบหนีหรือพยายามหลบหนี ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้มีอิทธิพล โดยปรากฏข้อเท็จจริงในเบื้องต้นว่าหากให้ปล่อยชั่วคราวอาจจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐาน เช่นมีการข่มขู่ทำร้ายพยาน หรือไปก่อเหตุอันตรายประการอื่นอีก บางคดีแม้พฤติการณ์แห่งคดีเป็นเรื่องร้ายแรงหรือเป็นคดีอุกฉกรรจ์ หากไม่ปรากฏข้อเท็จจริงดังกล่าวแล้วข้างต้น และผู้ต้องหาหรือจำเลยให้การปฏิเสธต่อสู้อคดี ส่วนใหญ่ศาลจะพิจารณานุญาตให้ปล่อยชั่วคราวได้ หากเกิดปัญหาเกี่ยวกับการที่ประชาชนถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมโดยไม่ได้รับการปล่อยชั่วคราวในลักษณะที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย ระเบียบ หรือคำแนะนำของประธานศาลฎีกา หรือมีการเลือกปฏิบัติอันขัดต่อหลักความเสมอภาค หรือปรากฏข้อเท็จจริงที่สื่อให้เห็นว่าเป็นการใช้ดุลพินิจโดยมีอคติ หรือเป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต นอกจาก

ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะมีสิทธิอุทธรณ์ ฎีกาเพื่อให้มีการทบทวนคำสั่งดังกล่าวตามกฎหมายแล้ว ยังเป็นหน้าที่ของศาลยุติธรรม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันหาทางป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อให้สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของประชาชนได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญและตามหลักสากลอย่างแท้จริง.